

obiteljska grba nepoznate pripadnosti, jedan lav sv. Marka, te jedan simbol ili oznaku nekog udruženja, bratovštine ili ceha.

Zdravstvenim prilikama na Krku god. 1874. (359—373) bavi se Radmila M a t e j č i ć, na temelju nekoliko tekstova Giambattista Cubicha (1805—1876), tada jedinog liječnika na otoku. Prema njegovim su zapažanjima zaostali uvjeti života bili glavni razlog endemičnim i zaraznim bolestima na Krku.

Antinio P e l l i z z e r objavljuje drugi dio teksta o pomorskoj terminologiji Rovinja (375—438). (Prvi je objavljen u 15. svesku *Atti*, str. 311—384). Drugi dio donosi terminologiju vezanu za život na moru i uopće uz more (npr. morske ptice, meteorologiju, kuhinju, plovidbu), a završava opširnom bibliografijom, te abecednim kazalom.

Muzikološkim problemima pozabavio se Roberto S t a r e c, u prilogu o dijatonskoj harmonici u Istri (441—463). Autor opisuje strukturalne karakteristike glazbala, lokalnu terminologiju njegovih dijelova, te njegove razne tipove. Dijatonska harmonika upotrebljava se oko 100 godina kao zamjena za tradicionalne aerofone.

I ovaj svezak ukazuje na interdisciplinarnu orijentaciju zbornika *Atti* Centra za historijska istraživanja u Rovinju. Time ta značajna edicija pridonosi svestranijem poznavanju bogate prošlosti i kulturâ Istre — od arheologije do povijesti umjetnosti, muzikologije i folklorâ, od pravno-povijesnih analiza do povijesti zdravstva, pomorstva, lingvistike, heraldike itd.

Danas su *Atti* nesumnjivo najvitalnija edicija na istarskom području.

Slaven Bertoša

DVA ENCIKLOPEDIJSKA IZDANJA U SSSR-u POSVEĆENA OKTOBARSKOJ REVOLUCIJI I GRAĐANSKOM RATU — O JUGOSLAVENIMA

Posljednjih godina u Sovjetskom Savezu objavljena su dva vrlo dragocjena enciklopedijska izdanja koja su značajna i za našu povijest. Riječ je o enciklopedijskim publikacijama: 1. Velika oktobarska socijalistička revolucija. Enciklopedija, Moskva, 1977.¹ 2. Građanski rat i vojna intervencija u SSSR-u. Enciklopedija, Moskva, 1987 (drugo izdanje).²

Naše zanimanje za ta izdanja izazvano je povijesnim činjenicama. Naime, kao što je poznato, predstavnici naših naroda Hrvati, Slovenci, Srbi, Crnogorci, Makedonci te Muslimani iz Bosne i Hercegovine, kao bivši vojnici i oficiri Austrougarske armije našli su se kao zarobljenici u Rusiji. Zna se da je takvih

¹ Velikaja oktjabrskaja socijalističeskaja revolucija. Enciklopedija. Pod redakcijej G. N. Golikova, M. I. Kuznjecova. Otvetstvennyj sekretar izdanija J. J. Figatner. Izdatel'stvo »Sovjetskaja enciklopedija«, Moskva, 1977, 712.

² Graždanskaja vojna i vojennaja intervencija v SSR. Enciklopedija, Izdanije vtoroje. Glavnyj redaktor S. S. Hromov, Redakcionnaja kolegija: ... Moskva, »Sovjetskaja enciklopedija«, 1987, 720.

bilo u Rusiji za vrijeme prvog svjetskog rata 200.000. Preko 30.000 zarobljenika sudjelovalo je u velikoj oktobarskoj socijalističkoj revoluciji. Mnogi od tih oktobaraca postali su članovi Jugoslavenske komunističke grupe pri Ruskoj komunističkoj partiji (boljševika), a veći dio je pripadao i masovnoj organizaciji koja se zvala Jugoslavenski sovjet radničkih, seljačkih i vojničkih deputata (poslanika). Kad je kasnije 1918. godine započela inozemna vojna intervencija na mladu Sovjetsku Republiku, naši su se oktobarci našli u redovima zaštitnika sovjetske vlasti i kasnije u izgradnji socijalizma u SSSR-u.

Sve ove činjenice daju nam pravo da potražimo u spomenutim enciklopedijama naše ljude i događaje u kojima su oni sudjelovali i u kojima su mnogi od njih izgubili svoje živote. S obzirom na to da o sudjelovanju Jugoslavena u oktobarskoj revoluciji koja je postavila osnove u Sovjetskom Savezu za izgradnju socijalizma i u svjetskom povijesnom procesu otvorila stranicu socijalističkih revolucija, postoji već poprilična historiografija i u nas i u Sovjetskom Savezu, mogli smo očekivati da je enciklopedija dala zasluženi prostor i mjesto i našim ljudima. U tom pogledu nismo se prevarili. Na stranicama tih izdanja našli smo nama poznata imena proslavljenih heroja građanskog rata: Gustava Barabaša, Tome (Oleka) Dundića, Danila Srdića i Borivoja Agatonovića. Međutim, prvo što nam pada u oči jest da spomenute knjige nisu identične. Naime, Agatonović se pojavljuje samo u enciklopediji »Građanski rat...« iako je očevidno da je kao komandant crvenoarmejske brigade bio i sudionik oktobarske revolucije i kao takav dobro poznat u literaturi.

Naravno, svaka od spomenutih ličnosti dobila je u enciklopediji određeni prostor o čemu nije potrebno posebno raspravljati, jer je to stvar ocjene redakcije. Ali je potrebno obratiti pažnju na dva pitanja: prvo, na sadržaj biografija odnosno njihove faktografske točnosti i drugo, na imena koja iz nepoznatih razloga nisu ušla u enciklopediju iako su odgovarala kriteriju koji je redakcija primijenila u konkretnim slučajevima.

Pogledajmo prvo pitanje. Biografija Dundića. Taj je poznati heroj građanskog rata u Boljšoj sovjetskoj enciklopediji ranijeg izdanja kao i u literaturi, prikazan kao Srbin iz Srbije, što je izazvalo dosta diskusija o tome kojem gradu i mjestu pripada. Čak su dvije knjige na tim pretpostavkama o njemu objavljene.³ Sad je u obje enciklopedije u tom smislu stvar ispravljena. Međutim, biografija se u enciklopedijama razlikuje: tekst u »Građanski rat...« je detaljniji i konkretniji. U prvom slučaju nije rečeno da je Dundić bio u 1. kavaljerijskom korpusu S. M. Buđonoga, da je bio pomoćnik komandanta puka, a zatim u štabu korpusa oficir za specijalne zadatke, a zatim opet pomoćnik komandanta 36. kavaljerijskog puka u 6. kavaljerijskoj diviziji na kojoj je dužnosti poginuo 8. srpnja 1920. godine te da je nagrađen Ordenom crvene zastave. Ali ni u jednom ni u drugom slučaju nema ni riječi o mjestu rođenja, o selu Gabrovo u Imotskom.

U obje enciklopedije ušla je biografija Gustava Barabaša. One se, međutim, razlikuju po veličini i sadržaju. Osnovno se podudara: da je bio od ožujka 1918. godine u sastavu 4. revolucionarne armije koja je bila pod komandom V. J. Kikvidzea (kasnije J. V. Sabljina) načelnik štaba armije, a 1919. načelnik štaba 2. ustaničke divizije na Ukrajini, a zatim komandant 60. pješačke divizije

³ Aleksandar Dunajevski, Oleko Dundić. Moskva, 1960; Miodrag Ašajin, Lazar Čolić, Aleksa Dundić sablja nad stepom. Titovo Užice 1967.

i dakako član Jugoslavenske komunističke grupe RKP(b). Ovaj posljednji podatak je sporan s obzirom na to da u toj borbenoj jedinici nije bilo Jugoslavenske komunističke grupe nego je bila RKP(b) kojoj je on pripadao. Obje biografije završavaju godinom 1919. kad se vratio u domovinu. Taj podatak nije sasvim točan. Barabaš se stvarno vratio tada u domovinu, ali je godinu kasnije emigrirao u Sovjetsku Rusiju, jer ga kraljevska policija odmah po povratku uhapsila pa je došao do zaključka da ga i kasnije neće ostaviti na miru. Nakon povratka u Sovjetsku Rusiju Barabaša je radio sve do 1938. godine na vrlo visokim državnim funkcijama. To je prešućeno. Ali ne samo to, nego i to da je 1938. godine bio uhapšen i uskoro likvidiran ili nestao u staljinističkim čistkama. Prešućeno je da je nakon XX. kongresa KPSS rehabilitiran kao i njegova supruga koja je bila suđena na deset godina zatvora kao žena »neprijatelja naroda«.

Isto tako loše kao i Barabaš prošao je Danilo Srdić /ruski Serdić. U njegovoj biografiji nema riječi o tome da je rođen u Vrhovinama, nema također riječi o tome da je vojnu karijeru završio kao komandant 3. kavaljerijskog korpusa u Bjelorusiji. Ni u jednoj enciklopediji nema ni riječi o tome da je bio 1937. godine uhapšen i da je nestao u staljinističkim čistkama te da je posmrtno 1957. godine rehabilitiran. I njegova je supruga Antonina Saveljevna isto bila osuđena na deset godina kao žena »neprijatelja naroda« te je nakon izlaska iz sibirskog logora rehabilitirana nakon XX. kongresa KP SS. Njihov sin Vjekoslav poginuo je kao poručnik Crvene armije 1943. godine u otađbinskom ratu. O svemu tome ni u jednoj biografiji u enciklopediji nema ni jedne riječi. Kao što se vidi, autori ili urednici zatajili su istinu o nastanku ovih boraca i heroja u staljinističkim čistkama. Nije to samo slučaj u ovim enciklopedijama kad se radi o strancima. I u biografijama ruskih komandanata kao što je, na primjer, bio M. M. Tuhačevski i dr., nema ni riječi o nestanku u staljinističkim čistkama. Usput možemo spomenuti da biografije Tuhačevskoga nema u prvoj spomenutoj enciklopediji. Sve je to ozbiljan nedostatak tih enciklopedijskih izdanja.

U enciklopediji »Velika oktobarska socijalistička revolucija... objavljena je biografija Josipa Broza Tita, koji je kao ratni zarobljenik, u Rusiji sudjelovao u građanskom ratu u Sibiru. Međutim, u enciklopediji »Građanski rat...« biografije Tita nema iako je kao ratni zarobljenik u Rusiji »sudjelovao u julskim demonstracijama u Petrogradu protiv privremene vlade i bio hapšen i šupiran u Sibir. Borio se u Omskom kraju kao crvenogardejac za pobjedu Sovjetske vlasti. Sudionik je građanskog rata u Sibiriji...« (»Velika oktobarska socijalistička revolucija...« 604)

Drugo pitanje koje nas zanima tiče se osoba koje nisu ušle u izdanja iako su po kriterijima redakcije trebala da uđu. To su na primjer, Nikola Horvat, komandant brigade, Vukašin Marković, komandant raznih odreda i jedan od osnivača Jugoslavenske komunističke grupe RKP(b), Nikola Grulović, komesar 1. jugoslavenskoga revolucionarnog odreda a zatim puka, te Filip Kumbatović, Vladimir Copic i dr. Međutim, najviše začuđuje nespominjanje Vilka Mariona, bivšeg komandanta Teritorijalne internacionalne divizije III. internacionalne u Sibiru, kojega je 1920. godine pokosio tifus. Ovim spiskom nisu iscrpljena sva imena jugoslavenskih internacionalista zaslužnih za pobjedu oktobarske revolucije i sovjetske vlasti koja bi mogla ući u enciklopediju. Ali shvaćajući da enciklopedija nije povijest nego samo priručnik i na tome hvala.

Na kraju još jedna primjedba. Enciklopedije završavaju bibliografijom. Upravo njome se moglo pokriti to što osnovni tekst zbog mnogih razloga nije mogao dati. Pa ako se već i uzeo princip da se označi samo monografija, ne možemo biti zadovoljni jer su u SSSR-u o jugoslavenskim internacionalistima objavljene osim spomenute još tri monografije, a nijedan rad jugoslavenskih autora nije ušao u bibliografski spisak.

Što se tiče političkih organizacija jugoslavenskih internacionalista u enciklopediji se spominju Jugoslavenske komunističke grupe RKP(b), ali se ne spominju Jugoslavenski sovjeti radničkih, seljačkih i vojničkih deputata (poslanika) koji su bili razgranati po cijelom teritoriju Rusije i Ukrajine gdje su bili stacionirani ratni zarobljenici, a cilj im je bio, među ostalim, voditi brigu o evakuaciji ratnih zarobljenika.

Ovim kratkim osvrtom željeli smo obratiti pažnju našim povijesničarima na jedno i za našu povijest korisno izdanje.

Ivan Očak

ARHIVSKI VJESNIK,

God. 30/1987. sv. 31 Zagreb, 1988

Novi broj »Arhivskog vjesnika« sadrži četiri priloga u rubrici Rasprave i članci, pet priloga Građe, zatim Recenzije i prikaze i Vijesti i, na kraju, In memoriam Fredi Hauptmannu.

Vjekoslav Majcen, Tito i filmska baština, 7—14. Prvo govori o ratnoj filmskoj građi. Od listopada 1943. postoji partizanska filmska ekipa. Prvi materijali koje je ona snimila, uništeni su, a propao je i velik dio filmova koje su snimili članovi savezničkih misija. Prve poznate filmske snimke druga Tita učinili su britanski i američki snimatelji u Drvaru 1944. U pronalaženju, sistematiziranju i prezentiranju ratne filmske građe najviše je učinila JRT. Zatim Majcen govori o filmskim zapisima o Titu u *Filmskim novostima* i *Pregledu* (mjesečni žurnal Jadran filma između 1946—50). »Redovnim praćenjem svih važnijih zbivanja u zemlji, Filmske novosti su snimile zasigurno najbogatiji fond filmske građe o životu i radu druga Tita.« (9) Zatim Majcen govori o dokumentarnim i kratkometražnim filmovima posvećenim Titu — snimljena su 174 takva filma u razdoblju 1946—1980. Četvrtu grupu filmske građe o Titu čine igrani filmovi, tj. pokušaji predstavljanja Titova lika u igranim filmovima. Manje je poznato da je prvi takav pokušaj bio već 1946. u neuspjeloj sovjetsko-jugoslavenskoj koprodukciji »U planinama Jugoslavije«, gdje je Tita glumio sovjetski glumac I. Bersenjev.

Josipa Paver i *Petar Strčić* u članku »Značaj osnivanja KPH/SKH i njezina građa (15—27) prvo govore koji je značaj osnivanja KPH i Titova uloga u tome. Arhivskih dokumenata o povijesti KPH do rata malo je — dok je najznačajnija dokumentacija KPJ sačuvana u arhivu Kominterne, »dokumentacija CK KPH te ostalih organa i organizacija KPH iz doratnog razdoblja

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 21

ZAGREB

1988.

RADOVI	VOL. 21	str. 1—296	Zagreb 1988.
--------	---------	------------	--------------

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 4.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« osloboden je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

R A D O V I 2 1

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Davor

ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajeva 15, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student, Filozofski fakultet, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

ČORALIĆ LOVORKA, student Filozofski fakultet, Zagreb

JELIĆ-BUTIĆ dr. FIKRETA, Institut za radnički pokret, Zagreb

JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

KARAMAN dr. IGOR, Ružmarinka 5, Zagreb

LUČIĆ dr. JOSIP, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

MATICKA dr. MARIJAN, docent Filozofski fakultet, Zagreb

MIJATOVIĆ ANĐELKO, profesor, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zagreb

OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

SEKULIĆ ANTE, prof. Zagreb

VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

WOJTISKA HENRYH, Varšava, Poljska

ŽIVKOVIĆ dr. PAVAO, Filozofski fakultet, Zadar
